

اتحاد و اختلافها روئت هلال از دیدگاه فقهای اسلامی

مؤلف: دکتر سید حسن حسینی
عضو هیأت علمی دانشگاه بیرجند

نشر چهار درخت

اتحاد و اختلاف افق‌ها در رویت هلال از دیدگاه فقه‌های اسلامی

سرشناسه: حسینی بیرجندی، سیدحسن، ۱۳۵۰ -

عنوان و نام پدیدآور: اتحاد و اختلاف افق‌ها در رویت هلال از دیدگاه فقه‌های اسلامی / نویسنده سیدحسن حسینی.

مشخصات نشر: بیرجند: نشر چهار درخت، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ۲۰۹ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۲۱-۰۶-۱

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

ردداشت: کتابنامه: ص. ۲۰۳.

موضوع: رویت هلال ماه (فقه)

موضوع: Sighting of the new moon

رده بندی کنگره: ۱۳ الف ۴۷ ح/۱۳/۱۸۸ BP

رده بندی دیویی: ۳۵۲ ۳۹۷

شماره کتابشناسی ملی: ۴۳۱۵۰۴۱

حقوق این اثر منطبق به مؤلف است.

مؤلفان: دکتر سید حسن حسن

ناشر: نشر چهار درخت

چاپ اول: ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

امور فنی و طرح جلد: مهدی مرتضوی

محل نشر: بیرجند

چاپ و صحافی: مهرنگ

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۲۱-۰۶-۱

قیمت: ۱۵۰۰۰ ریال

خرید اینترنتی این کتاب در سایت www.4derakht.ir

بیرجند، خیابان معلم، بین معلم ۴۴ و ۱۵ خرداد، نشر چهار درخت

تلفن: ۳۲۴۳۳۲۸۶ - ۰۵۶ همراه: ۷۱۵۵ ۵۶۱ ۰۹۱۵

www.4derakht.ir

فهرست مطالب

بخش اول کلیات و تعاریف

۱. خط بطله وحدت و تقارب افق..... ۷
۲. احکام رؤیت..... ۱۰
۳. ملاک رؤیت هلال..... ۲۱

بخش دوم: اسباب اختلاف رؤیت هلال

- فصل اول: اختلاف طول و عرض..... ۲۹
- فصل دوم: اختلاف عرض شهرها..... ۳۰
- فصل سوم: اوضاع فلکی..... ۳۴
- فصل چهارم: عوامل فیزیکی..... ۴۲
- فصل پنجم: عدم ضابطه کلی..... ۴۴

بخش سوم: ملاک اتحاد و اختلاف افقها

۱. اختلاف در طلوع و غروب خورشید..... ۵۱
۲. تفاوت در عرض جغرافیایی بین دو شهر به میزان کمتر از ۱۵ درجه..... ۵۴
۳. فاصله بین دو شهر به کمتر از هشت فرسخ شرعی یا بیشتر از آن..... ۵۵
۴. امکان رؤیت با نبود مانع..... ۵۹

۵. اختلاف اقالیم و تفاوت مناظر..... ۶۱

۶. منزله و مرحله..... ۶۱

بخش چهارم: ادله قائلین به عدم لزوم اتحاد افق

دلیل اول: ظاهر آیه شریفه قرآن..... ۶۵

دلیل دوم: روایات..... ۶۹

دلیل سوم: بیاس رؤیت هلال به طلوع و غروب خورشید..... ۸۲

دلیل چهارم: عقل..... ۹۰

دلیل پنجم: سیره مستمیر..... ۹۳

دلیل ششم: اجماع..... ۹۳

دلیل هفتم: شهرت..... ۹۷

دلیل هشتم: روایت کربب..... ۱۰۰

بخش پنجم: ادله قائلین به لزوم اتحاد افق

۱. دلیل اول: وضعیت تکوینی ماه..... ۱۱۱

دلیل دوم: اختلاف حرکت ماه با خورشید..... ۱۲۷

دلیل سوم: ظاهر کتاب..... ۱۳۶

دلیل چهارم: اطلاق روایات..... ۱۴۳

ب) اطلاق روایات بینه..... ۱۵۰

جواب از استدلال به روایات بینه..... ۱۵۹

۵ دلیل پنجم: روایات خاصه..... ۱۶۲

دلیل ششم: طریقت رؤیت..... ۱۶۷

بخش ششم: مؤیدات قائلین به عدم لزوم اتحاد افق

۱. مؤید اول: وحدت لیلہ القدر..... ۱۷۹

۲. مؤید دوم: وحدت عید فطر و قربان..... ۱۸۴

۳. مؤید سوم: دعای سمات..... ۱۸۶

۴. مؤید چهارم: سره بامبر اسلام (صلی الله علیه وآله)..... ۱۸۹

۵. مؤید پنجم: دستاردهای علوم نجومی و فلکی..... ۱۹۰

۶. مؤید ششم: مذاق شرع..... ۱۹۴

۷. مؤید هفتم: عدم معیار برای دوری و نزدیکی..... ۱۹۶

۸. مؤید هشتم: حرمت روزه در روز عید فطر قربان..... ۱۹۷

۹. مؤید نهم: پیامدها..... ۱۹۷

فهرست منابع و مآخذ..... ۲۰۳

پیشگفتار

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله على ما أنعم و علم الإنسان ما لم يعلم والصلاه والسلام على النبي الخاتم و نتیجه العالم و على آله اصول الكرم و أولياء النعم ولاسيما فائزهم الحجه بن الحسن أرواحنا له الفداء.

بسیاری از تالیفات فردی و اجتماعی، چه واجب و چه مستحب، بستگی به رؤیت ماه ربیع و ربیعوت آغاز و پایان آن دارد، مانند: روزه ماه مبارک رمضان، عید اطفال و قضا، به عرفات در روز نهم ذی حجه، وقوف در مشعرالحرام در شب دهم ذی حجه، بیتوته در سرزمین منی در شب‌های یازدهم و دوازدهم ذی حجه، اعمال روز عید قربان و...

علاوه بر این، ماه‌های قمری، نقش بنیادی در تنظیم و تعیین اموری چون: مدت حمل، مدت شیردهی کودکان، نسل یائسگی، عده زنان در طلاق و وفات همسر، اجرای حدود الهی، آغاز امر شرعی، زمان تعلق زکات و... دارند.

همین نقش کارساز و اساسی ماه در امور معاش و معاد و دنیوی و دینی مردم، سبب گردیده مسئله رؤیت هلال در حوزه تفکر اسلامی جایگاه ویژه‌ای بیابد.

امت اسلامی با برگزاری این عبادات، شکوه و اقتدار اسلام و نیز وحدت و همدلی و همگامی میلیون‌ها انسان مسلمان خاضع در برابر اراده خداوند را به نمایش می‌گذارند.

ملیت‌های مختلف، با ویژگی‌های فرهنگی و قومی و نژادی و زبانی گوناگون، در زمان و مکان واحدی گرد می‌آیند و عظمت و شکوه اسلام را به بهترین و زیباترین وجه می‌نمایانند.

ولی متأسفانه، گه‌گاهی، به‌خاطر ناهماهنگی در ثبوت رؤیت هلال، بر این مراسم ارزشمند و والا، خدشه وارد می‌آید و آثار و پیامدهای نامطلوبی در بین ملل اسلام، به بار می‌آورد و نوعی سر در گمی و بلاتکلیفی برای مسلمانان بوجود می‌آورد.

اختلاف در ثبوت هلال ماه‌های مبارک رمضان، شوال و ذی‌حجه و غیره برای کشورهای اسلامی باعث برآمدن مسلمانان جهان، مصیبت بزرگی است، و عمر این اختلاف به عدد سال‌های هجری است، تنها در قرن بیستم، نمونه‌های بسیار و غیرقابل انکاری از این اختلاف دیده شده که برخی از آن‌ها عبارتند از:

(الف) در سال ۱۹۳۹م. روز عید قربان در مسکو و شنبه و در حجاز سه‌شنبه و در بمبئی چهارشنبه بود.

(ب) در سال ۱۹۶۴م. عید فطر در عراق برای یکی از مصلح و مقلدان وی، روز جمعه بود، در حالی که مرجع دیگری به‌همراه مقلدانش روز سه‌شنبه را عید گرفتند.

(ج) در سال ۱۹۷۱م. الجزایری‌ها در روزی روزه گرفتند که تونس‌ی‌ها در روز بعد و مغربی‌ها در روز سوّم روزه‌دار بودند.

(د) در سال ۱۹۸۴م. سوری‌ها ۲۸ روز روزه گرفتند.

(ه) در سال ۱۹۸۴م. حکام حجاز، کفارهای از جانب اهالی، به‌عنوان کمک

به مردم سودان پرداختند که علت آن، یک روز روزه‌ای بود که اشتباهاً نگرفته بودند.

این آشفتگی‌ها باعث شده است که برخی روزنامه‌ها به روحانیان و حوزه‌ها حمله، و آن‌ها را با دنیای امروز و پیشرفت‌های علمی بیگانه قلمداد کنند.

نئون باید به بررسی پرداخت و منشأ این ناهماهنگی را جست. آیا گوناگون افق‌های شهرهای اسلامی موجب این ناهماهنگی‌ها شده‌اند؟ یا فاصله طولانی شهرهای مسلمان‌نشین؟

پاسخ به این پرسش‌ها بررسی‌های عمیقی را می‌طلبد که امید می‌رود پژوهشگران و فقیهان به این مهم بپردازند.

پیشینه و تاریخ این موضوع اتحاد و تضاد است. تضاد است با تاریخ فقه شیعه دارد، چرا که فقهای شیعه در کتاب صوم که بحث از ریت هلال را به‌میان آورده‌اند موضوع اتحاد یا عدم اتحاد افق در رؤیت هلال را هم مورد کنکاش و بحث قرار داده‌اند چه فقهای متقدم و چه فقهای متأخر و خصوصاً فقهای معاصر. از فقهای متقدم شیخ مفید در مقنعه،^۱ محقق حلی در شرایع،^۲ شیخ طوسی در مبسوط و نهاییه، قاضی ابن‌براج از معاصران شیخ طوسی در مذهب، ابن‌حمزه در کتاب وسیله الی نیل الفضیله،^۳ محقق کرکی در جامع

۱. مقنعه، ص ۲۹۶.

۲. شرایع الاسلام، ج ۱، ص ۲۳۰-۲۲۹.

۳. الوسيله الی نیل الفضیله، ص ۱۴۱.

المقاصد.^۱

محقق اردبیلی در مجمع‌الفایده و البرهان، موسوی عاملی در مدارک الاحکام، شهید اول در دروس^۲ معترض این مسئله شده‌اند. علامه حلی در قواعد الاحکام^۳ و تذکره و منتهی‌المطلب هم متعرض این مسئله شده است.

وزیر فقه‌های متأخر شیخ محمدحسن نجفی^۴ شیخ یوسف بحرانی در حدائق، آیت‌الله خانی در منهاج و مستند عروه.^۵

آیت‌الله سید عبدالعزیز سبزواری در مذهب‌الاحکام، شهید صدر در الفتاوی‌الواضحه، و... معترض این موضوع شده‌اند و این مسئله یعنی اتحاد یا عدم اتحاد آفاق در رؤیت هلال ما در زمان ما معرکه‌الآراء شده است. مشهور فقه‌های متقدم و معاصر محدثانی را شرط می‌دانند جز عده‌ای از فقها که قائل به عدم اتحاد افق در رؤیت هلال شده‌اند.

۱. جامع المقاصد، ج ۳، ص ۹۳.

۲. دروس شرعیه، ج ۱، ص ۲۸۵.

۳. قواعد الاحکام، ج ۱، ص ۳۸۷.

۴. جواهر الکلام، ج ۱۶، ص ۳۶۱-۳۶۰.

۵. مستند عروه‌الوثقی، ج ۲، ص ۱۱۶.